

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESAS TIESNESIS

Jura Alunāna iela 1, Rīga, LV 1010

Tālrunis: 67830735, 67210274 Fakss: 67830770

e-mail: tiesa@satv.tiesa.gov.lv

Satversmes tiesas tiesnešu Sanitas Osipovas un

Inetas Ziemeles atsevišķās domas

lietā Nr. 2015-19-01

“Par Kriminālprocesa likuma 657. panta pirmās, trešās un piektās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam”

1. Satversmes tiesa 2016. gada 29. aprīlī spriedumā lietā Nr. 2015-19-01 “Par Kriminālprocesa likuma 657. panta pirmās, trešās un piektās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam” (turpmāk – Spriedums) atzina Kriminālprocesa likuma 657. panta pirmo, trešo un piekto daļu (turpmāk – apstrīdētās normas), ciktāl tās pieļauj to, ka prokurors, kurš kriminālprocesā veicis izmeklēšanas darbības, izmeklēšanas uzraudzību, kriminālvajāšanu vai uzturējis valsts apsūdzību, izlemj jautājumu par šā kriminālprocesa atjaunošanu sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem, par neatbilstošām Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 92. panta pirmajam teikumam.

2. Apstrīdētās normas nosaka kārtību, kādā ierosināma procedūra – kriminālprocesa atjaunošana sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem. Savulaik Satversmes tiesa lietā Nr. 2001-10-01 jau ir vērtējusi šā tiesību institūta regulējuma atbilstību Satversmes 92. panta pirmajam teikumam. Uz jautājumu, vai minētais tiesību institūts ietilpst tiesību uz taisnīgu tiesu saturā, tika dota pozitīva atbilde (*sk. Satversmes tiesas 2002. gada 5. marta spriedumu lietā Nr. 2001-10-01*). Jau 2002. gadā Satversmes tiesa norādīja, ka tas pats prokurors, kurš uzturējis apsūdzību lietā, nav tiesīgs līdz galam izlemt jautājumu par to, vai lietā ir jaunatklāti apstākļi (*sk. Satversmes tiesas 2002. gada 5. marta sprieduma lietā Nr.*

2001-10-01 secinājumu daļas 10. punktu). Tāpēc Satversmes tiesa Spriedumā pamatoti norādīja, ka apstrīdētais regulējums jau iepriekš konstatēto problēmu nav novērsis (sk. Sprieduma 16.3. punktu).

3. Tomēr jāņem vērā tas, ka kopš 2002. gada tiesību sistēma ir attīstījusies un cilvēktiesību standarti pilnveidojušies. Tieši tāpēc Satversmes tiesa Spriedumā pamatoti atzina, ka prasījums par apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 92. panta pirmajam teikumam nav atzīstams par jau izspriestu (sk. Sprieduma 10.6. punktu). Taču Spriedumā netika izdarīti atbilstoši secinājumi un pēc būtības Spriedums nepasaka neko tādu, ko Satversmes tiesa jau nebūtu pateikusi 2002. gada 5. marta spriedumā.

Tāpēc mēs nepiekrītam Spriedumā ietvertajam pamatojumam par apstrīdēto normu neatbilstību Satversmes 92. panta pirmajam teikumam tikai daļā par prokurora neitralitāti, pieņemot lēmumu par kriminālprocesa atjaunošanu.

4. Jāpiekrīt Spriedumā paustajai atziņai, ka tiesības uz taisnīgu tiesu ietver gan *res judicata* principu, gan taisnīga sprieduma principu (sk. Sprieduma 12.2. punktu). Īpaši vēlamies pievērst uzmanību Sprieduma 12.3. punktam, kurā Satversmes tiesa norāda, ka Eiropas Cilvēktiesību tiesa (turpmāk – ECT) aicina Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Konvencija) dalībvalstis, ja vien tas iespējams, atjaunot tiesvedību lietās, kurās konstatēts tiesību uz taisnīgu tiesu pārkāpums. Savukārt tad, ja tiesības uz taisnīgu tiesu ir pārkāptas tādējādi, ka lietā izmantoti pierādījumi, kas iegūti, pārkāpjot spīdzināšanas vai cietsirdīgas izturēšanās aizliegumu, Konvencijas dalībvalstīm ir pienākums atjaunot tiesvedību. Mēs konstatējam, ka ECT ir skatījusi lietas, kas ierosinātas pret Latviju sakarā ar to, ka izmantoti ar nelikumīgām metodēm iegūti pierādījumi. ECT šajās lietās ir pieņēmusi nolēmumus un konstatējusi tiesību uz taisnīgu tiesu pārkāpumu (sk. ECT 2014. gada 11. februāra sprieduma lietā “Cēsnieks pret Latviju”, pieteikums Nr. 9278/06, 65. un 78. punktu un 2012. gada 9. oktobra lēmuma lietā “Viktors Jeronovičs pret Latviju”, pieteikums Nr.44898/10, 13. – 16. punktu), bet Latvijas Republikas prokuratūra atsevišķos

gadījumos ir atteikusies atjaunot kriminālprocesu sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem, neņemot vērā ECT procesā izdarītos secinājumus. Tas, ka prokuratūra šādā veidā izmanto apstrīdētajās normās noteiktās tiesības, neatbilst Latvijas Republikas starptautiskajām saistībām.

5. Latvijas Republikas tiesību sistēmu raksturo atvērtība starptautiskajām tiesībām. Atbilstoši monisma doktrīnai Latvijas Republikai saistošās starptautisko tiesību normas Latvijā tiek piemērotas tieši [sk.: *Ziemele I. Starptautisko tiesību (vieta) un nacionālo tiesību attiecības. Juristu Žurnāls, 1997, Nr. 5; Civiltiesību Žurnāls, 1997, Nr. 6, 65.–70.lpp.*]. Satversmes tiesa vienmēr Satversmes normas ir interpretējusi saskaņā ar Latvijas Republikas starptautiskajām saistībām, ciktāl tas nenoved pie Satversmē ietvertu pamattiesību samazināšanas vai ierobežošanas (sk., piemēram, *Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija sprieduma lietā Nr. 2004-18-0106 secinājumu daļas 5. punktu*). Tādējādi starptautiskās civiltiesību normas ir minimālais civiltiesību standarts. Savukārt Satversmē noteiktās pamattiesības vai nu ir identiskas tam, vai arī paredz lielākas garantijas. Līdz ar to Satversmes 92. panta pirmais teikums ietver pienākumu atjaunot kriminālprocesu sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem, ja šie apstākļi ir pierādījumu iegūšana kriminālprocesā ar spīdzināšanas vai cietsirdīgas izturēšanās metodēm. Apstrīdētās normas prokuratūrai neuzliek pienākumu atjaunot kriminālprocesu sakarā ar šādiem jaunatklātiem apstākļiem, bet nosaka prokurora tiesības un paredz, ka prokurora lēmums par atteikšanos atjaunot kriminālprocesu ir galīgs. Kriminālprocesa likuma 655. panta pirmā daļa arī paredz tiesības, bet ne pienākumu atjaunot kriminālprocesu (sk. *Sprieduma 14. punktu*).

Satversmes tiesa nav izvērtējusi apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 92. panta pirmajam teikumam tādā interpretācijā, kas atbilstu Konvencijā nostiprinātajam pienākumam atjaunot tiesvedību lietās, kurās izmantoti pierādījumi, kas iegūti, pārkāpjot spīdzināšanas vai cietsirdīgas izturēšanās aizliegumu.

6. Spriedumā skaidrots, ka Latvijā prokuratūra ir tiesu varas institūcija un ka šāds prokuratūras statuss ir radīts ar mērķi nodrošināt prokuratūras neatkarību no izpildvaras, pēc iespējas tuvinot prokurora statusu tiesneša statusam (sk. *Sprieduma 15. punktu*). Tāpat Spriedumā pieminēta Augstākās tiesas atziņa, ka nevis jebkurš

jaunatklāts apstākļi pats par sevi ir iemesls spēkā esoša nolēmuma atcelšanai, bet gan tikai tāds apstākļi, kam bijusi izšķiroša nozīme šā nolēmuma pieņemšanā (*sk. Sprieduma 15. punktu*). Ar abiem šiem argumentiem ir pamatots Satversmes tiesas apgalvojums, ka sākotnējā iespējamu jaunatklātu apstākļu pārbaude prokuratūrā ir nepieciešama.

7. Var piekrist secinājumam par to, ka prokuratūrai ir gan atbilstoša kompetence, gan pietiekamas neatkarības garantijas sākotnējās pārbaudes veikšanai. Tomēr, mūsaprāt, spriedumā bija jāuzsver, ka tiesību uz taisnīgu tiesu kontekstā prokuratūra nevar tikt pielīdzināta tiesai. Uz to skaidri norādījusi ECT vairākās lietās. ECT konsekventi noraidījusi tēzi, ka prokuratūru varētu uzskatīt par neatkarīgu un objektīvu tiesu Konvencijas 6. panta izpratnē, un norādījusi, ka procedūra prokuratūrā neatbilst tiesas procesa garantijām, jo, piemēram, pieteikuma iesniedzējs nepiedalās pieteikuma pārbaudes procesā; nenotiek publiska noklausīšanās; prokuroram parasti ir ievērojama rīcības brīvība procesa virzīšanā, turklāt prokurora neitralitāte var tikt apšaubīta. Pārsūdzība augstākam prokuroram šos jautājumus neatrisina, jo prokuratūra ir centralizēta un hierarhiski veidota institūcija. ECT ir skaidri noteikusi: tas, ka prokuratūras kompetencē ir sabiedrības interešu aizsardzība, nevar tikt uzskatīts par pamatu tam, lai prokuratūru pielīdzinātu tiesai (*sk. ECT 2006. gada 15. jūnija sprieduma lietā “Zlinsat, spol. s r.o., v. Bulgaria”, pieteikums Nr. 57785/00, 78. punktu*). Arī lietā “Ternovskis pret Latviju” ECT konstatēja, ka personas pieteikuma izskatīšana prokuratūrā nebija atbilstoša taisnīgas tiesas procesa garantijām (*sk. ECT 2014. gada aprīļa sprieduma lietā “Ternovskis pret Latviju”, pieteikums Nr. 33637/02, 72. punktu*).

8. Līdz ar to Satversmes 92. panta pirmā teikuma aspektā jautājums nebūt nav par to, vai prokuratūra var veikt sākotnējo personas pieteikuma par jaunatklātiem apstākļiem pārbaudi. Nav šaubu, ka prokuratūrai tas ir jādara. Īstenībā jautājums ir par to, vai apstrīdētais tiesiskais regulējums, kas paredz, ka prokurora lēmums var būt galīgs, ir savietojams ar tādu tiesību uz taisnīgu tiesu izpratni, kas, atbilstoši Satversmes tiesas secinājumiem, ietver arī kriminālprocesa atjaunošanu sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem, un jo īpaši tādā gadījumā, kad Latvijai, ņemot vērā

noteiktus apstākļus, ir pienākums atjaunot tiesvedību atbilstoši tās starptautiskajām saistībām (sk. Sprieduma 4. un 5. punktu). Apstrīdētās normas pamatā piešķir prokuroram rīcības brīvību attiecībā uz to, kā virzīt ar pieteikumu par jaunatklātiem apstākļiem saistīto procesu. Tās neparedz no noteiktiem apstākļiem izrietošu pienākumu. Tādējādi apstrīdētais regulējums ne visos gadījumos nodrošina tiesiskas valsts principam atbilstošu līdzsvaru starp *res judicata* principu un tiesībām uz taisnīgu spriedumu. Satversmes tiesas secinājumam, kas ietverts Sprieduma 16. punktā, var piekrist, kaut arī tas neizriet no šajā punktā ietvertā pamatojuma.

9. Līdzsvaru *res judicata* principa un taisnīga sprieduma principa kolīzijas gadījumā var nodrošināt tikai tiesa, jo tiesības uz taisnīgu tiesu garantē tiesa. Tādējādi arī uz jautājumu, vai izspriestā lietā ir ievērotas personas tiesības uz taisnīgu tiesu, var atbildēt tikai tiesa. Uz šo jautājumu pēc būtības nedrīkst atbildēt prokuratūra.

Ņemot vērā minēto, secināms, ka Sprieduma nolēmumu daļa uz konstitucionālo jautājumu sniedz tikai daļēju atbildi.

Rīgā 2016. gada 13. maijā

Satversmes tiesas tiesnese

Sanita Osipova

Satversmes tiesas tiesnese

Ineta Ziemele